

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ב' / גליון ל"ה

ערש"ק פרשת כי תשא

ה'תשס"ה

איגוד תלמידי הישיבות

מעמו זראו כי מזב

הננו לבשר לקהל קוראינו כי ניתן להרשם
כמנויים על הקובץ ולקבלו מידי שבוע
באמצעות הדואר

בסך 10 ש"ח בלבד לחודש
(דמי טיפול ומשלוח)

לפרטים נא לפנות לטלפון 03-9604832
(ניתן להשאיר הודעה)

לקראת שבת

יר"ל ע"י מערכת 'לקראת שבת'
שע"י איגוד תלמידי הישיבות
כתובת המערכת:

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915
טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

פתח דבר

ברגשי גיל וכבוד, הננו מתכבדים להגיש לפום רבנן ותלמידיהון שוחרי התורה ולומדיה, קונטרס 'לקראת שבת' (גליון ל"ה), שגם הוא כקודמיו אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור של תורת נשיא ישראל ומנהיגו, כקש"ת אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א, דהוי באופן ד"רחבה מני ים".

הקונטרס נחלק ל-ג' מדורים: 'מקרא אני דורש' – דרוש וחידוש בפשוטו של מקרא, ובו ביאור נפלא בכך שרש"י חוזר ב' פעמים על פירושו ד"הגרגשי עמד ופנה מאליו", תוך ביאור ויישוב דיוקים נפלאים בפרש"י.

'יינה של תורה' - טעימה ממעיינות פנימיות התורה על הפרשה בביאור משמעות דברי הגמ' שמעשה שבירת הלוחות היה חביב אצל הקב"ה, וזאת ע"פ ביאור בכללות ענין לימוד התורה.

'חידושי סוגיות' - עיונים וחידושים בסוגיות הש"ס ובדברי הרמב"ם השייכים להפרשה, ובו ביאור התמיהה - כיצד שבר משה את הלוחות שהיו נכסי ציבור.

בתור תוספת מובא בזה המדור 'דרכי החסידות', והוא ליקוט נפלא משיחותיו וכתביו של כ"ק אדמו"ר מהורי"צ נ"ע מליובאוויטש, הידועים בסגנונם ותוכנם המיוחד המתאר את דרכי החסידים הקדמונים ומנהגיהם בקודש, בענין מעלתה וחשיבותה של התועדות חסידים.

וזאת למודעי, שברוב המקומות לא הבאנו את הביאורים בשלימותם, ובאיזה מקומן עברו הדברים עריכה קלה וכו', ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שיש לו הערה או שאלה בביאורים אלו, מוטב שיעיין במקורי הדברים, שם נתבארו הדברים באריכות ובמתקנות ובתוספת מ"מ וכו'.

* * *

תפילתינו לבורא עולם שבזכות תוספת זו בלימוד התורה נזכה לקיום היעוד ד"תורה חדשה מאיתי תצא", ו"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
איגוד תלמידי הישיבות

מקרא אני דורש

"הגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו"

ביאור בכך שרש"י מביא ב' פעמים את אותו הפירוש, הגם שנראה לכאורה שלא לצורך, תוך ביאור ויישוב דיוקים נפלאים בלשונו של רש"י

א. ידוע גודל דיוקו של רש"י בכתיבת פירושו על התורה, שע"ד הרוב אינו חוזר על פירוש אחד שני פעמים, אא"כ משום תוספת ביאור שיש בזה או ששני הפירושים כתובים בריחוק פרשיות, דאז יש חשש שהלומד לא יזכור את הפי' מהפעם הראשונה.

ובענין זה מצינו בפרשתנו דבר תימה: בפסוק (לג, ב) "ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי וגו'" נעמד רש"י על כך שבפסוק מנויים רק ששה אומות, ובלשונו - "ששה אומות הן והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו". ולאח"ז עה"פ (לד, יא) "הנני גורש מפניך את האמורי והכנעני גו'" מתעכב רש"י שוב ע"כ וכותב - "ו' אומות יש כאן, כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם". וע"פ הנ"ל צריך להבין, מדוע היה צריך רש"י לחזור על אותו הפירוש שני פעמים?

והקושיא אף חזקה יותר, דאם נקט רש"י שצריך לבאר בפשוטו של מקרא מדוע מובאים בפסוק רק ששה אומות (מתוך השבעה), היה צריך רש"י לעשות זאת כבר בפעם הראשונה שמצינו זאת בתורה. ובפועל - אף שבפרשת שמות ישנם שני פסוקים שכותבים כך (ג, ח. יז) מפרש זאת רש"י לראשונה רק בפרשתנו.

ב. והנה בנוסף לשאלה הנ"ל, הרי ידוע שרש"י דקדק עד מאד בלשונו בפירושו על התורה, וכל תיבה ותיבה שקולה ומדויקת, ועפ"ז צריך להבין הטעם לשינוי הלשונות בין שני פירושי רש"י

הנ"ל: א) בפעם הראשונה כותב רש"י ששה אומות הן ובפעם השני' כותב ששה אומות יש כאן.
 ב) בפעם הראשונה כותב "והגרגשי עמד" כו', ואילו בפעם השני' כותב "כי הגרגשי". ג) בפעם ה-א'
 מסיים רש"י "עמד ופנה מפניהם מאליו", משא"כ בפעם ה-ב', שמשמיט מילה זאת.

ג. והביאור בזה בפשטות: בפרשת שמות אין המדובר על האומות כשלעצמן, אלא בנוגע לארצם - הקב"ה אומר שהוא יוציא את בני ישראל ממצרים ויביא אותם "אל ארץ טובה ורחבה . . אל מקום הכנעני והחתי גו'", ובמילא לא קשה שם כלל מדוע נאמרו בפסוק רק ששה אומות, דאפשר לומר שמעלה זו ד"ארץ טובה ורחבה . . זבת חלב ודבש" וכו' היא דווקא בארצות של ששה אומות אלו ולא בארץ הגרגשי.

משא"כ בפרשתנו, שהכתוב מדבר בנוגע לגירוש של האומות עצמם, במילא נזקק רש"י לבאר מדוע לא הוזכר כאן הגרגשי.

ובזה גופא - ישנו חילוק בין הפסוק הראשון לשני. המדובר בפסוק הראשון - הוא בנוגע לגירוש האומות, ובמילא דרוש ביאור כיצד יפטרו ישראל מן האומה השביעית, וע"כ מיישב רש"י ש"הגרגשי עמד ופנה מאליו".

משא"כ בפסוק השני מובאים הששה אומות בנוגע לאזהרת בני" - "השמר לך פן תכרת ברית", "כי את מזבחותרם תתצון" וכו', ובמילא כאן השאלה שונה - מדוע לא כתוב בפסוק גם את הגרגשי והרי לכאורה גם הוא בכלל השבעה אומות שעליהם חלים ציווים אלו.

והישוב לכך הוא - "ו' אומות יש כאן", שבשעת כניסתם לארץ ("יש כאן") היו שם רק ו' אומות (שהרי הגרגשי עמד ופנה) ובמילא נמצא, שהציווים כאן נכתבו באמת רק בנוגע לששה אומות אלו - שהיו בשעת הכניסה לארץ.

ובזה מיושבים הדיוקים הנ"ל בלשון רש"י, דהא שבפעם ה-ב' כותב "כי", הוא משום שבפירושו זה מובא הענין בתור נתינת טעם לכך שהציווים לא חלו על הגרגשי.

וגם מה שלא כתב בפ"י ה-ב' "מאליו" מובן בפשטות, דהרי כאן אין נוגע אם היה זה מאליו או לא, אלא רק עצם הענין ד"עמד ופנה מפניהם", שלכן אין הם נכללים בכלל "יושב הארץ" בעת ש"אתה בא עליה".

(ע"פ לקו"ש חלק כ"א עמ' 231 ואילך)

יינה של תורה

"יישר כחך ששברת" מפני מה היה מעשה שבירת הלוחות חביב כ"כ לפני הקב"ה

הביאור בכך שלימוד התורה מוכרח להיות בהבנה והשגה, הגם שהיא חכמתו של הקב"ה שלמעלה משכל אנושי. ועפ"ז – מדוע שבירת הלוחות היתה חביבה אצל הקב"ה

א. בענין מה ששבר משה רבינו הלוחות כשראה מעשה העגל, אחז"ל (שבת פז, א) דזהו א' מהדברים שעשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, שנאמר (לד, א) "אשר שברת", ר"ל יישר כחך ששברת. ופרש"י: אשר - אישור, שאישרו ושבחו על שבירתן.

ולכאורה יל"ע בענין זה, דהלא פשוט הוא ששבירת הלוחות הי' ענין בלתי רצוי כלל, היפך כבוד התורה וכו' - ואף שהסכים הקב"ה עם משה בזה, כיון שהי' זה ענין שבהכרח, הרי לכאורה אין מתאים כאן כ"כ הלשון "שבחו על שבירתן": ענין השבח שייך בדבר שהוא טוב וחביב, ולא בפעולה שלילית - ואפילו מוכרחת.

והנה, כמה טעמים נאמרו במעשה שבירת הלוחות, ומהם: (א) שעשה משה ק"ו בעצמו, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרין עאכו"כ (שבת שם); (ב) דהלוחות הן כשטר כתובה בין הקב"ה וישראל, ושבירת הלוחות ע"י משה היתה כקריעת הכתובה - דמוטב שידונו ישראל כפנויה ולא כאשת איש (שמ"ר פמ"ו, א).

אלא דע"פ ביאורים אלו נמצא רק דתוצאת השבירה היתה חיובית, שסייעה לישראל וכו', אבל עדיין אין מחוור מהו השבח שהיה בעצם מעשה השבירה - ובפרט שבפשטות הי' לו לגנוז הלוחות ולא לשוברן, כמו שהקשו המפרשים.

ב. ו"ל הביאור בזה - ובהקדים, דהנה נשתנה תלמוד תורה מכל המצות, ובענין עיקרי ביותר. דכל המצות ענינן שהאדם מקבל ע"ע עול מלכות שמים, "אשר קדשנו במצותיו וצונו"; משא"כ בלימוד התורה, הרי לא די להאמין באמונה פשוטה ובקבלת עול שכל עניני התורה הם אמת, וע"י אמונה זו לא נתקיימה המצוה, כ"א יש לעמול ולהתייגע בד"ת עד שיהיו מובנים ומבוארים בשכל האדם. והיינו שבשעה שלומד קושיא בתורה, הענין צ"ל מוקשה בשכלו; וכשלומד התירוץ - עליו לתפוס היטב כיצד סרה הקושיא ונתבררו הדברים, ואם לאו - לא קיים מצות ת"ת בשלימותה.

ולכאורה ענין זה קשה במאד: הניחא אילו נצטוו האדם לסלק שכלו על הצד ולהאמין בדברי התורה באמונה פשוטה, הרי דבר זה הוא בכח כל אחד ואחד; אבל כיון שהמצוה מתקיימת דוקא ע"י שהאדם תופס הדברים בשכלו - הרי תמוה: איך יוכל האדם לכוון בשכלו המוגבל לאמיתתה של תורה, שהיא חכמתו של הקב"ה, "חמדה גנוזה" שלמעלה מעלה משכל אנושי!?

אבל באמת זהו שאנו אומרים בתפלת "אלקי נצור": "ונפשי כעפר לכל תהי' [ועי"ז] פתח לבי בתורתך", דבכדי שתהיה להאדם פתיחת הלב לקבל ולתפוס את עניני התורה, עליו להיות בשפלות וביטול מציאותו, "כעפר לכל". וכמחז"ל (עירובין נד, א) "אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו".

כלומר, דמאחר שהתורה היא חכמתו של הקב"ה, והלא השי"ת הוא אין סוף ממש, פשיטא ששכלו של נברא איזה שיהיה אינו יכול לתפסו כלל. ורק ע"י שהאדם מתנהג בשפלות ומבטל מציאות ה"נברא" שלו, ה"ה ראוי ומוכשר שיערה עליו השי"ת רוח ממרום שיזכה לכוון לאמיתתה של תורה ויתקיים תלמודו בידו.

ג. אך הנה דין זה שצריך האדם להבין היטב עניני התורה על בוריים, זהו בעיקר בתושבע"פ (מג"א או"ח סי' נ. הל' ת"ת לרבינו הזקן ספ"ב). וכאן מצינו דבר פלא - שעיקר תושבע"פ לא נכללה בנתינת לוחות ראשונות, כ"א בלוחות שניות, שהיו "כפליים לתושי" - "הלכות מדרש ואגדות" (שמו"ר שם). וי"ל בטעם הדבר, דנתינת חלק זה בתורה, שהוא בבחי' "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים", הי' צ"ל דוקא לאחר שבירת הלוחות לעיני כל ישראל (כדכתיב "ואשברם לעיניכם" - עקב ט, יז), דעי"ז נתעוררו ישראל בחרטה ושברון לב והיו ראויין לקבל הגילוי הנפלא דתושבע"פ.

ומטעם זה אמר הקב"ה למשה "ישר כחך ששברת". דקודם לזה, בזמן מ"ת, כשהיו ישראל ברום המעלה ("ורוממתנו מכל הלשונות") ודיבר ה' עמהם פנים בפנים, לא היתה בהם תנועת השפלות והביטול כ"כ; ודוקא לאחר ששבר משה הלוחות והכניע לבם של ישראל לאביהם שבשמים, זכו לקבל הלוחות השניות, "כפליים לתושי", וכנ"ל.

ודבר זה צריך האדם לשית על לבו תמיד בכל יום, שבכדי שיוכל לעלות במעלת התורה צריך להיות בהכנעה ושפלות וביטול מציאותו, וכדמצינו שציוה הקב"ה למשה (עקב י, ב) "ושמתם

בארוך" - "שמע מינה שהיתה שבירתן חביבה לפניו, דאי לא, לא הי' מצוה להניחן [ולקיימן] בארון, שאין קטיגור במקום סניגור" (רמב"ן לב"ב יד, ב) - היינו ששבירת הלוחות אינו ענין לשעתו בלבד, אלא זהו דבר תמידי שצ"ל בפנימיות לב האדם (שהוא בדוגמת ארון הברית - ראה ראב"ע תרומה כה, מ. ועוד), ועל ידו יבוא האדם ללימוד התורה לאמיתו.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ו - כי תשא)

"ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" (לג, יא)

התואר 'נער', רומז על מעלת ה'ביטול' שהיתה לו ליהושע. שהרי כל ענינו וכל מהותו של יהושע, באו לידי ביטוי בעובדה שהיה "משרת משה" ובטל אליו בתכלית הביטול, עד כדי כך ש"לא ימיש מתוך האהל" - כי תמיד הוא היה בבחינת 'מקבל' שבעת מעשה אינו שייך ל'השפעה' כלל (וככלל הידוע ש"אידי דטריד למבלע לא פלט"). וכדוגמת תלמיד היושב לפני רבו (שכל הזמן שרוי הוא ב'ביטול' אל הרב), כך גם יש לראות את ה'ביטול' של יהושע כלפי משה.

יש לציין שגם אחר הסתלקותו של משה, המשיכה תכונה זו להיות כל מהותו של יהושע. וכמו שכתוב "ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל יהושע בן נון **משרת משה** לאמר" - הוי אומר, שגם לאחר שיהושע נבחר לנהל את ישראל, הוא המשיך להיות בתכלית הביטול, כמעלת "משרת משה".

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ - סה"מ קונטרסים עמ' שנט)

חידושי סוגיות

ההיתר דשבירת הלוחות בדיני ממונות

מעשה שבירת הלוחות תמוה הוא – דלכאורה זהו מעשה נזק לנכסי ציבור. לקמן דן רבינו בארוכה בחילוקי הגדרים שבין גזל לנזקין, ומבאר דישנה נפקותא בין כל חלקי המשכן להלוחות, ועפ"ז י"ל דהלוחות הראשונות היו רכוש של משה עצמו

"וישלך מידי את הלהת וישבר אותם תחת ההר" (תשא לב, טז)

[וכמפורש בספרי³ לגבי לוחות שניות (שבהם

נאמר⁴ "פסל לך", ומצינו בכמה מדרשים⁵ שחצבן משה "בתוך אהל" - ש"לא היו אלא משל ציבור", וכמבואר במדרשים⁶, שמהאי טעמא הוצרך היתר מיוחד ד"פסל לך - פסולתן

לכאורה היה בשבירת הלוחות משום היזק נכסי ציבור

א. בהמעשה דשבירת הלוחות מצינו דבר תימה:

הלוחות הראשונות - לימד סתום מן המפורש בלוחות שניות - ניתנו למשה ע"מ להניחם בארון, ומסתבר לכאורה, שכשם שכל חלקי וחפצי המשכן (והמקדש) הם נכסי ציבורי, כך גם הלוחות שנכתבו "להורותם"² - ניתנו לכל ישראל (אף שלא הי' משכן וארון שבו עדיין).

3. בהעלותך (י, ב) - דעת אבא חנן (וכהגירסא בספרי לפנינו, שקאי על הלוחות). וגם להדיעות שמלכתחלה חצבן משלו (ראה הנסמן בהערה 11. ספרי בהעלותך יב, ג. ועוד) - צ"ל שאח"כ הוצרך למסרן לצבור יפה יפה, שלכן הוצרך להיתר ד"פסולתן שלך יהא" (כבפנים). אבל ראה לקמן סעיף ו בהנסמן שם.
4. פרשתנו לד א. עקב י, א.

5. תנחומא פרשתנו ט. תשא כט. ויק"ר פ"ב, ב. ירושלמי שקלים פ"ה ה"ב. פרש"י תשא שם. ועוד.
6. תולדות אדם בהעלותך שם (י, ב). וראה בכ"ז לק"ש ח"ט ס"ע 112 ואילך.

1. שצ"ל מוסרו לציבור יפה יפה (ר"ה ז, סע"א ואילך. יומא לה, ב. ועוד). וראה לק"ש חכ"ו ע' 281 ואילך.
2. משפטים כד, יב.

ב' הטעמים בטעם שלא שייך דין מזיק בשבירת הלוחות

ג. והנה לכאורה יש לומר, שדין מזיק אינו ענין לשבירת הלוחות, ומשני טעמים¹⁴:

(א) מבואר ברז"ל¹⁵ שכוונת משה בשבירת הלוחות היתה בשביל טובתם של ישראל, להקל את עונשם (שבירת הלוחות היא דוגמת קריעת הכתובה, כי אז ידונו כ"פנוי" ולא כ"אשת איש") - והמזיק נכסי חבירו באופן שהוא לטובת הניזק, אין בזה לכאורה דין מזיק¹⁶.

[ולהעיר¹⁷ מאיסורו של תשחית, דאף שאדם

שלך יהא¹⁷, כי בלאה"כ ה"ה של ציבור; ועאכו"כ בלוחות ראשונות¹⁸ שהיו "מעשה אלקים"¹⁹,

ועפ"ז יש בשבירת הלוחות משום היזק נכסי (ממון) ציבור²⁰?

ואין לתרץ שלא הי' שום שוויות להאבנים, שהרי לא בנו בתים במדבר (וכי"ב) - כי (א) האבנים ראויות היו לתשמישים אחרים, וכמש"כ²¹ "ויקחו אבן גו' וישב עלי", עשיית מצבה וכו'; (ב) מפורש בחז"ל²² ש(גם) לוחות הראשונות היו של "סמפרינון"²³; (ג) בכל אופן: מכיון שהלוחות היו "מעשה אלקים" הרי בוודאי שמשום זה עצמו הי' ערכם רב.

14. את"ל שהלוחות הם נכסי הקדש - הרי כל הנוקין פטורים בשל הקדש (ירושלמי גיטין רפ"ה, הובא בתול"ה שור ב"ק ו, סע"ב). אבל מ"מ פשיטא דאסור להזיק נכסים של הקדש.

15. שמו"ר פמ"ג, א. תנחומא עקב יא (וראה אדר"נ שם). וראה גם תנחומא פרשתנו ל. פרש"י שם לד, א. משא"כ להטעם (שבת פז, א. יבמות סב, א. תנחומא תשא שם. ועוד) דמשה דריש ומה פסח כו' וישראל מומרים כו' (היינו ששברם מפני שבני' לא היו ראויים להם), אין כאן הצלת וטובת ישראל (אלא הצלת וכבוד התורה). וכן לטעם הרמב"ן (פרשתנו לב, טז). ועוד.

אבל להעיר שרש"י (פרשתנו לב, יט. לד, א) מביא שני הטעמים (ולכאורה לא כשני טעמים נפרדים), ומשמע שס"ל דהא והא איתנהו בי' (וכן משמע בתנחומא תשא שם, שמביא שני הענינים בהמשך אחד). ואכ"מ.

16. ואף ש"אסור להזיק ממון חבירו אפילו ע"ד לשלם כמו שאסור לגנוב ולגזול ע"מ לשלם" (ש"ע אדה"ז חלק חו"מ ריש הל' נזקי ממון, מפרישה וסמ"ע לטוטרע חו"מ ר"ס שעח) - הרי לא כתב שזהו "אפילו ע"מ לשלם דבר יפה ממנו" (כהדין בגניבה וגזילה, כדלקמן בפנים והערה 25). [אלא ש"ל (בדוחק עכ"פ) שמובן מהלשון "כמו שאסור לגנוב ולגזול כו", היינו ששוה בזה לגניבה וגזילה (ראה פרישה וסמ"ע שם)]. וראה לקמן הערה *27.

17. ש"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' שמירת גו"נ ובל תשחית ס"ד-ט"ו. וש"נ.

7. נדרים לח, א. תנחומא פרשתנו ועקב שם. ירושלמי שם. שמו"ר פמ"ג, ב. ויק"ר שם. ועוד.

8. אבל ראה לקמן הערה 46.

9. פרשתנו לב, טז.

10. במדרש (תנחומא עקב יא. דב"ר עקב פ"ג, טו) א"ל (הקב"ה) למשה אני הכתבתי בתורתך ואמרתי (ויקרא ה, כג) והשיב את הגזילה אשר גזל או את הפקדון אשר הפקד אתו ועתה הפקדון שהי' אצלך (להביאם לישראל - מת"כ לדב"ר שם) השיב אותו זו שנאמר פסל לך.

אבל עצ"ע, איך הותר לו (למשה) לשברם לכתחילה? ולהעיר מהשקט"ר במפרשים (בחיי פרשתנו לב, טז). מושב זקנים ופענח רזא (שם, יט). וראה צפע"נ עה"ת (שם, טו). ועוד) - איך הותר לו למשה לנהוג בהלוחות מנהג בזיון והי"ל להניחם בהר כו' - ובמושב זקנים שם תי' "שלך שברם.. כדי לילך למחנה לישראל ולסלקם מן העון.. וכי אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חברך.. מצוה דרבים שאני כדי למנוע רבים מעון" (ע"ש). ועפ"ז מיושבת גם השאלה שבפנים (משא"כ לת"י שאר מפרשים שצויינו לעיל).

11. בשלח יז, יב.

12. תיב"ע ואתחנן ד, יג. תנחומא פרשתנו כו. וכו"ה בספרי בעלותך יב, ג.

13. והוא אבן "ספיר" (עץ יוסף לתנחומא שם). וראה לק"ש ח"ט ע' 106 הערה 9.

”צריך לזהר במאודו שלא לאבדו ולא לקלקלו

ולא להזיקו” - ה”ז רק ”כשעושה דרך השחתה וקלקול, אבל ע”מ לתקן מותר לקלקל”¹⁸].

(ב) מכיון שהלוחות ניתנו ע”מ להניחם הרי לא ה’ לישראל אפשרות של הנאה ותשמיש בהם (אילו לא כס”ת, שעכ”פ יכולים לקרות בו, ואדרבה - ”לשמיעה קאי”¹⁹, ש”נהנה בו ויוצא בשמיעתו”²⁰), ופשיטא שלא ניתנו למכרם - וא”כ לא ה’ לישראל שום בעלות בהלוחות (וגרוע מבעלות באיסורי הנאה), ובמילא לא שייך בזה דין מזיק.

והטעם ה’ - שהלוחות הרי הבעלות בהן כעין באיסורי הנאה (אלא שפחות מזה) - אינו מתיר איסור גזל. וכביאור אדה”ז (בקר”א שלו להל’ פסח²²) לענין איסורי הנאה, שאף ש”אין לו זכות בגופו מחמת שאסור לו ליהנות ממנו” (ולכן אין בזה דין מזיק מאחר ד”לאו מידי חסרי”²³), מ”מ ”אינו הפקר גמור עד שכל הרוצה ליטול בעבירה יבא ויטול בעל כרחו של בעלים (וכן בהלוחות שאינם ”הפקר גמור”²³).

[והסברת הדבר יש לומר, דחלוקים איסורי גניבה וגזילה מאיסור מזיק:

איסור וחיובו של מזיק הוא משום שמפסיד את חברו, ולכן לא יתכן דין מזיק אא”כ יש בחפץ הניזק תועלת והנאה להניזק (ומטעם זה אם מזיק ממון חברו בשביל טובת חברו אינו נק’ מזיק, כנ”ל, מחמת שאין הוא מפסיד נכסי חברו, אלא אדרבה, מביא לו תועלת ותיקון העולה ”בשוויותו” על שוויות החסרון²⁴];

עדיין קשה - מדוע אין בשבירת הלוחות משום איסור גזל

ג. אבל עדיין קשה, דאף את”ל שאין כאן דין מזיק, מ”מ יש בזה איסור גזילה - כי שני טעמים אלה אינם מפקיעים דין גזילה:

הטעם הא’ - דהמזיק נכסי חברו בשביל טובת חברו אין עליו דין מזיק - לא שייך בגזל, כי גם גזל שהוא לטובת הנגזל הרי זה אסור, וכהדין²¹ ד”אסור לגזול אפילו ע”מ לשלם דבר

ע”י אחר (”א בשו”ע שם ובש”ך שם סק”ד. וכן פסק אדה”ז בשו”ע הל’ גזילה וגניבה ס”ב. ע”ש). ולכאורה לא שייך לנדו”ד].

22. סת”ה סק”ב.

23. וגם להדיעות שאיסורי הנאה אינם של הבעלים כלל (רש”י סוכה לה, א ועוד) ואין בהם משום גזל (ראה אנציקלופדי תלמודית ערך איסורי הנאה (ס”ע צו ואילך) וש”נ) - ה”ז רק באיסורי הנאה ממש שהם הפקר (לשיטה זו, משא”כ בנדו”ד (לוחות), אף שאין לבניי שום הנאת ממון וכי”ב, מ”מ עדיין הם בבעלותם).

24. והא דאסור להזיק ממון חברו אפילו ע”ד לשלם (כנ”ל הערה *20) - היינו מפני שאין בזה שום ריוח ותועלת להניזק, ואין כאן אלא הפסד וחסרון (זמני עכ”פ, עד שישלם), משא”כ כשמשלם ”דבר יפה ממנו”.

18. וכמפורש שם, שכ”ה גם אם התיקון אינו בגופו של דבר זה אלא בדברים אחרים וכי”ב.

בסוף ס”ד שם כ’, ד”אפי’ כוננת כדי להראות כעס וחמה להטיל אימה על בני ביתו שאינן נוהגין כשורה” אסור. - אבל בנדו”ד הרי אין זה ”להטיל אימה”, אלא כדי להציל מעונש. ולהעיר משו”ע אדה”ז שם הל’ נזקי גו”נ ס”ד. לקו”ש ח”ח ע’ 466 (חידושים וביאורים ברמב”ם הל’ ביהב”ח ע’ קד). וראה לקו”ש ח”ט ס”ע 11 ואילך (חידושים וביאורים שם ע’ קעה).

19. ב”ב מג, א.

20. רשב”ם שם.

21. שו”ע חר”מ ששנ”ט ס”ב [אלא שאם החפץ עומד לימכר והתשלומין בעין רשאי לגזול ולזכות לו התשלומין

"אנכי ה' אלקיך" (ל' יחיד) - שעשה"ד נאמרו לכאור"א מישראל בפ"ע וכאור"א מישראל אומר "עמי הדבור מדבר".

ועפ"ז יש לומר, שגם בהיותם - עשה"ד, ה"להורותם" - חקוקים על לוחת האבן, והלוחות עצמם, לא ניתנו באופן שיהיו נכסי ציבור (ואין בעלות להיחיד בפ"ע), כ"א שכל ישראל יהיו שותפים בהלוחות (ויש בעלות לכאור"א מישראל).

ומכיון דלא מטי שוה פרוטה לכאור"א מישראל הרי אין כאן לאו דלא תגזול, כי ה"לאו³⁰ דלא תגזול אינו חל אלא בשוה פרוטה כי התורה לא תחייב אלא בדבר שבממון ופחות משוה פרוטה אינו נקרא ממון".

אבל זה אינו³¹, שהרי מ"מ "אסור לגזול כל שהוא דין תורה"³², ד"אע"פ דפחות מש"פ אינו נקרא ממון ואין צריך להשיבו הרי חצי שיעור אסור מן התורה לכתחלה"³³.

ועוד ועיקר - דגם באיסורי הנאה דאין בזה גם משהו של שיעור - אינו הפקר כו' כנ"ל מדברי אדה"ז.

משא"כ איסור גניבה וגזילה הוא בזה שנוטל חפץ מרשות חברו ומכניסו לרשותו, ואין הדבר תלוי בשויות החפץ (בהנאתו ותשמישו (בהחפץ), אלא בעצם הבעלות של חברו²⁵].

ועוד ועיקר - הלוחות ניתנו "להורותם" - וה"ז הנאה והכי גדולה, אף שמצות עצמן לא ליהנות ניתנו.

וע"פ כהנ"ל הדרא קושיא לדוכתא: אף את"ל דבשבירת הלוחות אין דין מזיק - אבל בכל אופן יש איסור גזל.

ואין לתרץ שאין חיוב גזילה עד שיעשה קנין בדבר הנגזל²⁶ - שהרי בנד"ד מפורש בכתוב "ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם גו' ואשברם גו'", היינו שקודם שבירת הלוחות היתה תפישה (מיוחדת) בהם על מנת לשברם [והרי גם הגזול על מנת לאבד החפץ הוא גזלן, כמו הלוקח בידו מטבע של חברו ע"מ לזרוקו לים הגדול, שמיד כשלוקחו דינו כגזלן וחייב בהשבה²⁷].

גם באם כל ישראל שותפים בהלוחות - עדיין צ"ע

ד. לכאורה יש לתרץ ע"פ דחז"ל²⁸ עה"פ²⁹

29. יתרו כ, ב.

30. לשון החינוך מצוה רכט. וראה ל' אדה"ז בשו"ע שלו ריש הל' גזילה וגניבה (נעתק לקמן בפנים).

31. וגם צ"ע אם לא מטי שוה פרוטה לכ"א מישראל, שהרי היו אבנים טובות (נסמן לעיל הערה 17, 18) ואפילו מפסולתן של לוחות נתעשר משה (נדרים לח, א. ובכ"מ (ראה הנסמן בהערה 13). וברש"י פרשתנו לד, א "נתעשר . . הרבה"), נוסף על היותם "מעשה אלקים".

32. רמב"ם ריש הל' גזילה. ועד"ז בחינוך שם. שו"ע אדה"ז שם.

33. ל' אדה"ז שם.

25. שלכן אסור לגזול כל שהוא מדין תורה (כדלקמן סעיף ד). ולהעיר משו"ע אדה"ז ח"מ הל' מציאה ופקדון סל"ז. וגם להדעיות (ראה הנסמן בהערה 27) שאיסורי הנאה יכולים ליקח בע"כ של הבעלים - ה"ז מפני שס"ל שאיסורי הנאה הם הפקר.

26. ראה משנה ב"ק עט, א. ובכ"מ.

27. שם צח, א.

28. פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי בסופו. תנחומא (באבער) יתרו יז. יל"ש עה"פ (רמז רפו). וראה גם פסיקתא

רבתי פ' כא. רמב"ן עה"ת עה"פ.

הלוחות לא היו צ"ל ממון ציבור והיו רכושו של משה

1. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדם:

אף שהלוחות היו צ"ל מונחים בארון, מ"מ, יש חילוק עיקרי בין הלוחות וכל חלקי המשכן, כי גם לאחר זה שהוכנסו להמשכן אין הלוחות בעצם חלק מהמשכן אלא הם ענין לעצמו, וכדמוכח מזה גופא שניתנו למשה כר"כ חדשים קודם עשיית המשכן³⁷ אלא שאח"כ נצטווה משה לעשות ארון אחר³⁸ ולהניחם בו וכ"ז במשכן.

ועפ"ז יש לומר, שיש נפקותא בין כל חלקי המשכן והלוחות בנוגע לדין בעלותם, דאף שכל חלקי המשכן צריכים להיות של ציבור (ומממון ציבור), שאני הלוחות (שקדמו להמשכן), שאין צ"ל ממון ציבור³⁹.

ומצינו להדיא דיעה כזו בנוגע ללוחות שניות - בתנחומא פרשתנו⁴⁰, וז"ל: פסל לך בזכותך והוא שלך, אמר (הקב"ה), משה נתתי לך⁴¹ ואתה מתנהג בהן בעין טובה נתת אותה להם (היינו שמעיקרא ניתנו למשה והוא נהג

ה. אלא שלכאורה יש מקום לדון בזה ע"פ שיטת רש"י³⁴ דפחות משה פרוטה לא הוי "שלכם" [שפי' הא ד"כל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת"³⁵ - ד"אי אפשר שיהא לכולן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה", וחזינן דאי לאו ד"מטי שוה פרוטה לכל חד" לא מיקרי שלכם] - וא"כ בנדו"ד דלא מטי שוה פרוטה לכל חד, הרי לא הוי "לכם" ואין על זה דין בעלות, ושוב לא שייך בזה איסור גזילה.

אבל אא"פ לומר כן, כי

[נוסף לזה שיש לומר, שכוונת רש"י היא רק לממון שותפים דבעינן ש"פ לכל אחד ואם לאו לא הוי "שלכם"³⁶, משא"כ בממון שזוכה להם ע"י אחר (כנדו"ד, שהקב"ה זיכה להם את הלוחות ע"י משה), גם כשלא מטי ש"פ לכ"א הוי שלכם, הרי]

כל הקס"ד הנ"ל, לומר שהלוחות לא נמסרו לישראל כנכסי ציבור (וע"ד כל הדברים שבמשכן ומקדש) אלא כנכסי שותפות, הוא מטעם כי אז אפ"ל שלכא"א מישראל יש לו בעלות פרטית בהלוחות (כנ"ל) - אבל ע"פ הנ"ל (לפי שיטת רש"י) נמצא, כי בתור שותפים לא תגיע אף לאחד מבנ"י שום בעלות בהלוחות (כי לא מטי ש"פ לכ"א)!

ובכל אופן - דברי אדה"ז בתוקפן.

37. ולדעת התנחומא (תרומה ח. וראה גם רש"י תשא לא, יח. לג, יא) גם הציווי על מלאכת המשכן הי' אחרי חטא העגל.

38. ראה רש"י פרשתנו י, א. בהעלותך י, לג.

39. ולהעיר ממ"ש בצפ"נ עה"ת (ויקהל לז, א) בנוגע לארון שבמשכן - דלא הי' עליו דין כלי שרת ממש, ולכן לא צריך "מסירה גמורה" לציבור.

40. ט. וראה גם תנחומא תשא לה: "לך אני נותנה . יהי לך לבדך . . ומתוך עין טובה שהי' בו במשה נתנה לישראל".

41. כן הגי' בעץ יוסף שם.

34. סוכה כז, ב ד"ה כל האזרח. - וכבר שק"ט בארוכה באחרונים בדת רש"י (ואם לדעתו יש איסור גזילה בפחות מש"פ). ואכ"מ.

35. סוכה שם.

36. כי מכיון דלא מטי ש"פ לכל אחד לא סמכו דעתם לקנות כו' (משא"כ כשזיכה להם ע"י אחר).

בעין טובה ונתנם לישראל⁴²).

גו", ופירשו חז"ל⁴⁵ ש"ויתן" הוא ל' מתנה.

ואף שלכאורה הנתינה למשה במתנה הוא - בנוגע (לדברי) תורה (שהתורה ניתנה למשה במתנה) - מ"מ, הרי פשוט ל' הכתוב קאי על נתינת הלוחות (ואינו סותר לזה שד"ת ניתנו במתנה), ואם כן להפירוש ש"ויתן" לשון מתנה, צריך לומר שגם הלוחות עצמן ניתנו למשה במתנה⁴⁶.

ועכצ"ל, דאף שהלוחות הרי לאחרי שהוקם המשכן (ונבנה ביהמ"ק) - היו צ"ל מונחים בקדה"ק, מ"מ (לדיעה זו) הרי הם שלך, אלא שבעין טובה "נתת להם".

ועפ"ז יש לומר, שבנוגע ללוחות הראשונות לכו"ע היו רכוש של משה⁴³, וכמש"נ⁴⁴ ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו גו' שני לוחות העדת

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ד עמ' 51 ואילך)⁴⁷

45. נדרים לח, סע"א. תנחומא (טז), שמ"ר (פמ"א, ו) ורש"י עה"פ. ועוד.

46. וראה גם פנים יפות שם (אלא שהוא כתב כן להדיעה (שמ"ר שם, ה) שנתינת הלוחות למשה היתה לאחרי חטא העגל, ושכוונת הש"י היתה ליתן למשה לבדו). ולהעיר ממושב זקנים (שצויין בהערה 15) "למה לא אמר לו הנח אותם בשמים . . לפי שכבר נתנו למשה שנאמר ויתן אל משה ואין לעכב מתנתו".

אלא שבמדרשים שצויינו בהערה הנ"ל מפורש שהלוחות היו רק פקדון בידי משה כדי למסרם לישראל. 47. וע"ש בארוכה הטעם שהוצרך לתפוש הלוחות קודם שבירתן, וביאור כל ענין זה ע"פ פנימיות.

42. מזמה מובן שמסרם לישראל לא מפני החיוב למסרם לציבור יפה יפה (ראה הערה 9) אלא מפני עין טובה שלו.

43. דבנוגע ללוחות שניות מפורש ברוב מקומות (נסמן לעיל הערה 13) שרק פסולתן הם שלו (דלא כבתנחומא הנ"ל שגם הלוחות עצמן "שלך"):

משא"כ בפסוק "ויתן גו' ככלותו גו'" (שבלוחות ראשונות) שבכו"כ מקומות בחז"ל פירשו לשון מתנה. ולהעיר שבתורה מודגש בכ"מ שנתינת הלוחות היתה למשה (ראה משפטים כד, יב (ואתנה לך), ואתחנן ה, יט (ויתנם אלי), פרשתנו ט, ט-יא (ויתן . . אלי", נתן . . אלי)).

44. תשא לא, יח.

"כי עם קשה עורף הוא"
(ד, ט)

הביטוי "כי עם קשה עורף" נאמר למעליותא, והוא מביע דווקא את מעלתם של ישראל.

כי כמבואר בחסידות: ה"קשה עורף" – הוא התוקף העצמי והרצון העצמי שלמעלה מטעם ודעת, שיש בנשמה לאלוקות.

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ - סה"מ קונטרסים עמ' שסח)

דרכי החסידות

מלוקט משיחות, אגרות וכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהר"י צמ"ח מליובאוויטש נ"ע

התוועדות פועלת יותר ממלאך מיכאל

"כל התוועדות מביאה תועלת רבה בחיזוק פנימי ברוחניות ובאהבה וקירוב הדעת,
אשר איש את רעהו יעזרו בכל מה שאפשר"

מצמיח ישועות בקרב הארץ

נהניתי במאוד מההתוועדות במסיבת אוהבים נאמנים וידידים, אשר כל התוועדות מביאה תועלת רבה בחיזוק פנימי ברוחניות ובאהבה וקירוב הדעת, אשר איש את רעהו יעזרו בכל מה שאפשר בגשמיות כאחים על פי התורה, להיות כל איש ואיש נוגע לו עניני חברו כעניני עצמו ממש, לקחת חבל בשמחתו של חברו בהרגש פנימי ולהשתתף בהפכו ח"ו, לעודדו ולחזקו, אשר זה כל תוכן עניני התוועדות אנ"ש מאז ומקדם קדמותה לעורר את הלבבות בעבודת ה' באהבה ויראה, אשר התחלתה של אהבה והכלי שלה היא אהבת ישראל בכלל ואהבת אחים במשפחת אנ"ש בפרט, ואהבה זו מביאה קירוב הדעות בהחלטות טובות בקביעות שיעורי לימוד בדא"ח.

וברירו מילתא שהתוועדות אנ"ש באהבה וידידות פנימית בסוד כי אב אחד לכולנו גורם נחת רוח למעלה מעלה בהכלי נשמות הצדיקים הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' שמסרו נפשם הק' לטובתן של אנ"ש בגשמיות וברוחניות, ופועל להצמיח ישועת צדקה לכל אשר יברכו בברכה המשולשת בבני חייא ומזונא לאחד החברים המסורים ונתונים לשמור לעשות ולקיים בלימוד ובפועל ככל אשר הורונו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' צוקללה"ה נבג"מ ז"ע.

בקיץ תרמ"ט התארך בליובאוויטש הרה"ח הנודע לשם תהילה בתוככי גאונים המשכילים והעמלים בעבודה שבלב זו תפלה מוהר"ר גרשון דוב צ"ל.

בעת ההיא היה שם גם הרה"ח הנודע לשם תהילה בתוככי אנ"ש מוהר"ר אברהם אבא פערסאן והרה"ח המפורסם מוה"ר מנחם מאניש מאנעסזאן ז"ל, ועוד איזה חסידים נוסף על אנ"ש החסידים הנקובים בשם ר' חנוך הענדיל, ר' מאיר מרדכי, ר' אבא ואחדים מאזרחי העיר שהיו עוסקים בלימוד החסידות כמו מלמדי ר' ניסן ר' אהרן חוזר, ר' יעקב קאפל ועוד, באחד הימים התוועדו אצל החסיד הרמ"מ מאנעסזאן, וספורים שונים סופרו אז, והרה"ח הרב גרשון דוב שהי' תלמיד מובהק של הרה"צ ר' הלל מפאריטש זצ"ל סיפר, אשר פעם אחד הפליג ר' הלל בשבח התוועדות אנ"ש ואמר בזה הלשון: "מה שהתוועדות חסידית יכולה לפעול מלאך מיכאל אינו יכול לפעול".

פועלת יותר ממלאך מיכאל

ואמר ר' הלל שבלשון הזה שמעתי מהחסידי ר' זלמן זעזמיר בשם זקני החסידים, וגם - הוסיף ר' הלל - סיפר החסיד ר' זלמן זעזמיר מה ששמע בעצמו מזקני החסידים מקושרי הרב רבי מנחם מענדל מהאראדאק אשר בנסוע הרב רבי מנחם מענדל לאה"ק נתקשרו אח"כ לכ"ק רבנו הזקן:

פעם ישבו חסידי הרב רבי מנחם מענדל מהאראדאק בהתוועדות וחזרו התורה ששמעו ובעת ההיא היה גם רבנו הזקן בהאראדאק, ולאחר חזרת התורה פעמיים ושלש התחילו לשוחח שיחות קדש, וגם הביאו משקה. בתוך הדברים עמד אחד החסידים שהיה ל"ע בעל ייסורים באיזה מחלה אשר הרופאים לא מצאו לו מזור והתחיל לבכות ולבקש ברכה מאת המתוועדים שיברכוהו ברפואה שלמה.

איזה מהחסידים בשמעם בקשת החסיד התחילו לשחוק ממנו, "וכי אנחנו בכוחנו לברך, מה ראית על ככה", ואחדים גם התרעמו עליו שהוא מאמין באנשים פשוטים כמוהם, כי הברכות שייכות רק ליחידי סגולה, צדיקי הדור.

אבל החסיד לא שת לבו אליהם והרבה עוד להפציר, ומתוך התחננותו נתעורר מאד ויבכה בדמעות שליש מעומקא דליבא.

פלוגת החסידים הנ"ל בראותם שחברם מתאמץ בבקשתו התחילו לנגן, בחשבם אשר בזה ישקיטו וירגיעו רוחו,

אז הכריז כ"ק רבנו הזקן "שא" וידמו המנגנים, וגם החסיד הבוכה חדל לבכות, ויאמר רבנו הזקן: אחי ורעי האם שכחתם אותה הפתקא אשר משמי שמיא נחיתא בטל אורות בגזרת עירין קדישין בסוד החבריא קדישא תלמידי רבינו הקדוש: "מה שהתוועדות חסידית פועלת מלאך מיכאל אינו יכול לפעול".

כל חברי הוועידה בזכרם המאמר המסופר נתלהבו בלהבת שלהבת אהבת רעים וכולם כאיש אחד התכוננו לברך את אחיהם החסיד בברכת רפואה שלימה.

בהועידה ההיא, סיפר הרה"צ ר' הלל בשם הרה"צ ר' זלמן זעזמיר, ביאר הוד כ"ק רבנו הזקן את המאמר, "מה שהתוועדות חסידיית פועלת מלאך מיכאל לא יכול לפעול" במשל נפלא.

דרכם של קטנים, אמר רבנו הזקן, שהם חפצים כל דבר טוב רק לעצמם ולזולת אינם דואגים, ומקפידים על שלהם, ובטבעם מקנאים במה שיש לחבריהם, ומהם גם עינם רעה בשל אחרים, והם כעסנים ונרגזים ובעלי מדות רעות. ומבנים ומבנות כאלה האב מצטער צער רב, כשרצה האב להטיב חנוך ילדיו חפש ומצא מדריך טוב מלמד בר פועל ויתן את הילדים על ידו להדריכם ולחנכם, וכעבור איזה משך זמן הסתכל באורחות חיי ילדיו והתנהגותם הטובה באהבה באחוה בשלום וברעות, איש את רצון רעהו ימלא וכל אחד דואג לטובת חברו כלטובת עצמו ומהם גם המניחים דאגת עצמם בשביל דאגת מילוי צרכי חבריהם, אז האב נתמלא עונג ונחת רוח מהנהגות בניו ומפליא לעשות לקיים משאלותיהם נוסף על גמול הטוב אשר גומל כעדינות לבבו להמדריך והמורה דרך בדרכי החיים.

וסיים הרה"צ ר"ז זעזמיר: "ברכה היוצאת מפי חסידים יכולה לעורר רחמים יותר ממלאך מיכאל".

(ממכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

נדפס ב'לקט מכתבים' בתהילים אוהל יוסף יצחק)

"ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה"
(לג, טז)

כשם שירושלים נקראת "עיר אלוקינו", היות שבה היה בית המקדש והשראת השכינה, והיא מובדלת מכל הערים האחרות, כך גם בני ישראל מובדלים משאר בני האדם, כמו שכתוב "ונפלינו אני ועמך" – וכל זה היות שהם 'כלים' להשראת שכינתו יתברך, וכמאמר "אלוקה אני לכל באי עולם, אבל לא יחדתי שמי אלא עליכם".

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, סה"מ ש"ת עמ' 39)